

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

М. В. Шашина,

Національний технічний університет України "КПІ"

У статті виділені критерії, на основі яких здійснюється визначення державного сектору економіки як структурного елементу національної економіки та рекомендації щодо подальших напрямів його розвитку.

This article is about the criteria on which the state sector of economy as structural element of national economy is based on and recommendation in relation to subsequent directions of his development.

ВСТУП

В Україні досі не існує єдиного розробленого й затвердженого на державному рівні документа, що однозначно розрізняє критерії та принципи формування державного сектору економіки, визначає сам державний сектор як специфічний об'єкт управління впливу.

Так, основою в різних нормативно-правових документах законодавства України для виділення структури державного сектору економіки виступає Програма "Власність народу" від 3 червня 2005 р. № 413, яка розроблена відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України "Назустріч людям". На початку даного документа структура державного сектору економіки представлена як сукупність суб'єктів господарювання, до яких належать державні казенні та комерційні підприємства, у тому числі підприємства, що не підлягають приватизації відповідно до закону, та підприємства, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, а також суб'єкти, державна частка у статутному фонді яких перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на їх господарську діяльність. В подальшому документ присвячений регулюванню та визначенню проблемних зон функціонування державної власності з неадекватною підміною даного поняття, в деяких місцях поняттям державний сектор економіки.

Між тим дані економічні поняття відрізняються, що досить фундаментально подано в роботі Е. Балацького та В. Конішевої "Інституційна підтримка державного сектору економіки" [3].

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження виступає визначення критеріїв, які б сприяли виділенню державного сектору як елементу національної економіки та оптимізації його структури. Для цього

в статті були використані методи економіко-статистичного та математичного моделювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

При формуванні структури державного сектору економіки слід виходити з того факту, що він виступає важливою складовою економіки, функціонування якої спрямоване на вирішення ключових соціальних та економічних задач.

Для виділення об'єктів, що становлять основу структури державного сектору економіки в межах історичної економічної системи, необхідно визначитись з критерієм, який би здійснював структурування економіки в цілому. Так, в Господарському кодексі України використовується критерій власності для поділу економіки на сектори та закладається поняття господарюючого суб'єкта (юридичної особи), особливості діяльності якого залежать від адміністративно-господарського управління. При цьому критерій власності виступає визначальним щодо структурування економіки в цілому, але дане не вказує на різну функціональну структуру державного сектору.

Тому поряд із критерієм власності, на нашу думку, повинен використовуватись критерій адміністративно-господарського управління, який визначає вплив з боку управління (керівника юридичної особи, спрямованої на максимальне швидке досягнення поставленої мети. Тоді під державним сектором економіки слід розуміти сукупність юридичних осіб (господарських суб'єктів), адміністративно-господарське управління якими здійснюється державою через центральні органи влади. Дане управління здійснюється на основі права державної власності (що не буде суперечити існуючому законодавству) на майно юридичних осіб та основі обов'язкового права.

Глибинний зміст введеної системи

полягає в тому, що підприємства потрапляють до державного сектору економіки тільки в тому випадку, якщо держава через своїх вповноважених представників може здійснювати пряме (безпосереднє) управління його діяльністю. Право здійснення управління такого рівня отримується на основі первинного статусу підприємства (наприклад, державні унітарні підприємства, державні установи і т.п.) або на основі домінування у власності чи акціонерному капіталі.

Але слід зазначити, що критерій адміністративно-господарського управління не передбачає розриву в первинному статусі підприємств. Так, при передачі підприємств державного сектору економіки в довірче управління вони не виходять із складу державного сектору економіки, хоча держава офіційно відмовляється від адміністративно-господарського управління ними. Справа в тому, що в цьому випадку первинний статус підприємств не змінюється, а держава зберігає право на повернення своїх повноважень в будь-який момент часу. Аналогічна картина спостерігається при передачі підприємств державного сектору економіки в оренду.

Ще одним із напрямів управлінського впливу щодо оптимізації державного сектору економіки виступає визначення його економічних масштабів, які б відповідали стану рівноваги економіки, що сприяє її розвитку в цілому. Оскільки сучасні тенденції при формуванні масштабів державного сектору економіки України в основному характеризуються приватизаційними процесами, то питання полягає в тому, чи буде здійснюватись оптимізація масштабів державного сектору економіки в бік його розширення, яка точка рівноваги між державним та приватним сектором в Україні буде сприяти розвитку економіки в цілому.

Глибинність даних питань полягає у визначенні подальших пріоритетів при здійсненні управління державним сектором економіки України. Визначення точки рівноваги між державним та приватним сектором (під яким ми розуміємо всі інші сектори економіки, але для спрощення трактування економетричної моделі об'єднуємо в один) допоможе сконцентрувати зусилля на зміні глибинної суті приватизаційних процесів при формуванні його масштабів.

Аналогічні напрями дослідження вже проводились в світовій практиці. Зокрема, в роботі [2, 121] були здійснені спроби пояснити наскільки перспективи розвитку одного сектору залежать від можливостей функціонування іншого сектору на основі наступної системи диференціальних рівнянь:

$$\left. \begin{aligned} dX/dt &= a + bX + cXY \\ dY/dt &= a^* + b^*Y + c^*XY \end{aligned} \right\} (1),$$

де X — чисельність зайнятих в державному секторі економіки; Y — чисельність зайнятих в недержавному секторі економіки; t — час; a, b, c, a^*, b^*, c^* — параметри моделі, яка підлягає статистичній оцінці.

Основою економетричної моделі (1) виступає дослідження динаміки чисельності зайнятих в обох секторах. Даний фактор виступає найбільш досліджуваним оскільки не змінює масштабів виміру показника на всіх часових проміжках, що наведено в таблиці 1.

Статистичною основою розрахунків будуть слугувати офіційні дані (табл. 1), де до зайнятих в державному секторі економіки відносяться працівники державних та муніципальних підприємств.

Шукані економетричної моделі для секторальної структури України мають наступний вигляд:

$$X_{(t)} = 1395,4 + 0,87X_{(t-1)} - 0,01 \times 10^{-6} X_{(t-1)} Y_{(t-1)} \quad (2)^*$$

$$N = 14; R_1^2 = 0,8510; F_1 = 35,24; DW_1 = 2,09; t_1 = 0,93;$$

$$Y_{(t-1)} = 2207,9 + 0,83Y_{(t-1)} + 0,01 \times 10^{-6} X_{(t-1)} Y_{(t-1)} \quad (3)$$

$$N = 14; R_2^2 = 0,7914; F_2 = 21,66; DW_2 = 1,92; t_2 = 0,88$$

де R^2 — коефіцієнт детермінації (індекси 1,2 — вказують відповідне значення в державному та приватному секторах); F — розрахункове значення F — статистики; DW — коефіцієнт Дарбіна-Уотсона; N — число спостережень; t — значення критерію Стюдента.

Аналіз статистичних характеристик моделей (2) і (3) свідчать, що вони проходять необхідні статистичні тести. Відповідно, розраховані моделі можуть бути використані як в аналітичних так і прогнозних цілях.

Як зазначається в роботі [2, 123], що важливою особливістю моделі (1) виступає відтворення функціонування системи, яка знаходиться в режимі постійної зміни. Але для неї властиві точки рівноваги (покою) X^* та Y^* , коли зміни в системі припиняються. Рівноважні точки розраховуються, виходячи з умов: $dX/dt = 0$ та $dY/dt = 0^2$.

З врахуванням економетричних моделей (2) та (3) точки рівноваги для економіки України становлять дві пари точок, які у вигляді процентного співвідношення державного (λ) та недержавного ($\gamma = 1 - \lambda$) секторів становлять $\{\lambda = 84,69\%$; $\gamma = 15,31\%$ }, а в другому випадку $\{\lambda = 19,64\%$; $\gamma = 80,36\%$ }.

В першому випадку домінує державний сектор, а в другому — недержавний сектор економіки. Такий висновок є достатньо важливим, оскільки відкидає уявлення про те, що існує єдиний оптимум до якого слід прагнути в будь-якому випадку.

Слід визначити, яке із двох станів рівноваги являється більш переважним для економіки України. Для цього використаємо апарат теорії динамічних систем, що запропонований В. Амелькіним. Так, з'ясування стійкості системи необхідно розрахувати значення якобіани (J) та показника дивергенції (D) моделі (1), що має наступний вигляд [1, 103]:

$$J = bb^* + bc^* X + cb^* Y \quad (4),$$

$$D = b + b^* + cY + c^* X \quad (5).$$

Значення виразу (4) для точки рівноваги $\{\lambda = 19,64\%$; $\gamma = 80,36\%$ }, являється позитивною величиною ($J = 0,047 > 0$), а значення виразу (5) для

Таблиця 1. Масштаби державного та недержавного секторів України за показником чисельності зайнятих [5, 332]; [6, 413]; [7, 23]

Роки	Чисельність зайнятих в економіці тис. чол.	В тому числі		Частка державного сектору в загальній кількості зайнятих, %
		в державному секторі	в недержавному секторі	
1992	23342,6	18111,3	5228,7	77,6
1993	22647,3	16849,6	5797,7	74,4
1994	21193,1	13733,1	7460	64,8
1995	23725,5	11886,5	11839	50,1
1996	23231,8	9339,2	13892,6	40,2
1997	22597,6	8315,9	14281,7	36,8
1998	22348,7	7196,3	15152,4	32,2
1999	21823,7	6263,4	15560,3	28,7
2000	20175,0	5306	14869	26,3
2001	19971,5	5072,6	14898,8	25,4
2002	20091,2	4681,2	15410	23,3
2003	20163,3	4597,2	15566,1	22,8
2004	20295,7	4404,2	15891,5	21,7
2005	20680	4404,8	16275,2	21,3
2006	20730,4	3959,5	16770,9	19,1

неї від'ємні ($D = -0,513 < 0$), із чого виходить, що дана точка характеризує стійку рівновагу відповідно до розрахованих моделей (2) та (3). Тобто отримуємо структуру економіки з переважним недержавним сектором.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1394 [4] статті 62 частка державного сектору економіки України повинна скоротитися до 8—10% протягом 2002 — 2011 років, що за основною тенденцією відповідає отриманим результатам нашого дослідження. Але аналіз частки зайнятих свідчить, що плановий розмір практично в два рази нижчий від значення 19,64%. Звичайно, розрахований показник не виступає всеохоплюючим з точки зору визначення питомої ваги державного сектору економіки, а відповідно і масштабів його діяльності, тим не менш отримані результати свідчать про необхідність уточнення планових показників розроблених урядом України, оскільки, за деякими факторами впливу на остаточний рекомендований рівень, він є загрозовим для нормального функціонування економіки країни в цілому.

ВИСНОВКИ

Науковою новизною статті на базі проведених досліджень виступає визначення критерію адміністративно-господарського управління, відповідно до якого виділення державного сектору економіки та його структурних елементів відбувається не лише за статичною формою фіксації об'єктів відповідної форми власності, а й врахування їх функціональних особливостей, що включає і динамічні характеристики його значення. Подальші перспективи розвитку даного структурного елементу економіки України залежать від запланованих масштабів його економічної

діяльності. Наведені розрахунки в статті, використовуючи показник чисельності зайнятих, мають практичне значення при здійсненні суб'єктами управління державного сектору економіки подібних досліджень і вказують на необхідність уточнення планового показника скорочення масштабів до 8 %, що може становити загрозу для розвитку економіки в цілому. Дане підтверджується на основі аналізованого фактору, який виступає одним із визначальних при дослідженні питомої ваги держсектору, а його рекомендований рівень становить не менше 19—20 % для економіки України.

Література:

1. Амелькин В.В. Дифференциальные уравнения в приложениях. — М.: Наука, 1987. — 160 с.
2. Балацкий Е. В. Екімова Н. А. Временные границы цикла приватизации // Общество и экономика, 2006. — № 9. — С. 120—131.
3. Балацкий Е.В, Коньшев В.А. Институциональная поддержка государственного сектора экономики // Вестник Российской академии наук. — 2004. — Т. 74, № 4. — С. 291—300.
4. Про виконання завдань, що випливають з послань Президента України до Верховної Ради України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2002 р. № 1394. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
5. Статистичний щорічник України за 1995 рік / Міністерство статистики України : Відп. за вип. В.В. Савченко. — К.: Техніка, 1996. — 576 с.
6. Статистичний щорічник України 2000 рік / Державний комітет статистики України : Відп. за вип. О.Г. Осауленко. — К.: Техніка, 2001. — 598 с.
7. Україна в цифрах за 2006 рік / Державний комітет статистики. За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Консультант, 2007. — 239 с.

* — оскільки точність даних у моделі є, то точність розрахунків ми беремо $e \times 10^{-2}$.